מדינת ישראל
משרד החינוך

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 022281
נספח: תצלום ותרשים (לשאלה 14)

היסטוריה

על פי תוכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
עליך לענות על חמש שאלות, כמפורט להלן.

מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שתי שאלות (משני פרקים שונים) שיש בהן מקור.

פרק ראשון	—	(20×1) —	20 נקודות
פרק שני	—	(15×2) —	30 נקודות
פרק שלישי	—	(25×1) —	25 נקודות
פרק רביעי	—	(25×1) —	25 נקודות
		סה"כ —	100 נקודות

שים לב: תלמידים **שאושר להם מבחן מותאם** יענו על ארבע שאלות: על שאלה אחת מן הפרק הראשון,
על שתי שאלות מן הפרק השני ועל שאלה אחת מן הפרק השלישי **או** מן הפרק הרביעי.
אין חובה לבחור בשאלה שיש בה מקור.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. המלצה לחלוקת זמן: פרק ראשון — כ־20 דקות; פרק שני — כ־40 דקות;
פרק שלישי ופרק רביעי — כ־30 דקות לכל פרק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

שים לב: מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שתי שאלות שיש בהן מקור.

פרק ראשון (20 נקודות)

בפרק זה ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:
בית שני (שאלות 1-3)
או
ערים וקהילות בימי הביניים: בגדד (שאלות 4-6) או **פראג** (שאלות 7-9)

ממדינת מקדש לעם הספר — בית שני (20 נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. **מקור** — מירושלים ליבנה

א. לפניך קטע מן התלמוד העוסק בשאלת המשך החיים היהודיים לאחר חורבן בית המקדש.

כשחרב בית המקדש השני רבו פרושין* בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להם רבי יהושע, אמר להם – בַּנַי, מפני מה אין אתם אוכלים בשר ואין אתם שותים יין?
אמרו לו – נאכל בשר שממנו היו מקריבים על גבי מזבח ועכשיו בָּטֵל [ועכשיו אי־אפשר]? נשתה יין שמנסכים [שופכים] על גבי המזבח ועכשיו בטל?
אמר להם [ר' יהושע]: אם כן לחם לא נאכל [...] פירות לא נאכל שכבר בטלו ביכורים [...] מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים. שתקו.
אמר להם: בַּנַי, בואו ואומר לכם, שלא להתאבל כל עיקר [בכלל] אי־אפשר שכבר נגזרה גְּזֵרה. ולהתאבל יותר מדי אי־אפשר שאין גוזרים גזרה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה [...] אלא כך אמרו חכמים סד [מסייד] אדם את ביתו בסיד ומשייר [משאיר] בו דבר מועט [קטע שאינו מסויד].
(מעובד על פי תלמוד בבלי, בבא בתרא, דף ס, עמוד ב)

* אנשים שפרשו מהנאות החיים.

הסבר את התגובה של רבים מן העם (הפרושין) על חורבן בית המקדש, ואת דרך ההתמודדות שרבי יהושע מציע.
בסס את דבריך על הקטע. (10 נקודות)

ב. הצג שני תפקידים של בתי הכנסת לאחר חורבן בית המקדש. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

2. הורדוס

א. הסבר מדוע בחרו הרומאים בהורדוס להיות "מלך חסות" ביהודה, והצג את סמכויותיו. (10 נקודות)

ב. הצג שתי פעולות של הורדוס שעוררו התנגדות של היהודים לשלטונו, ושתי פעולות שלו שנועדו לחזק את תמיכת היהודים בשלטונו. (10 נקודות)

3. "המרד הגדול"

א. לפניך שלושה מן הגורמים למרד הגדול:

— מתח בין יהודים ובין נוכרים בארץ־ישראל.

— מצוקה כלכלית.

— תסיסה משיחית.

בחר בשניים מן הגורמים האלה, והסבר את ההשפעה של כל אחד מהם על פרוץ המרד הגדול. (10 נקודות)

ב. הצג את הטיעונים של המתנגדים למרד הגדול, והסבר כיצד תוצאות המרד הוכיחו את צדקת אחד מן הטיעונים שהצגת. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 4/

ערים וקהילות בימי הביניים (20 נקודות)

ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת: בגדד או פראג.

עיר מדגימה — בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. **מקור** — היחסים בין היהודים ובין המוסלמים

לפניך קטע ממכתב שכתב סוחר יהודי אל עמיתו היהודי במאה ה־11. במכתב הוא ממליץ על שני סוחרים מוסלמים.

> מטרת מכתבי אליך היא להמליץ על שני האנשים שימסרו מכתב זה לידיך.
> שמם: מנאללה וקאסם אַלבַּדַוי. שני אנשים מצוינים, מהטובים והנאמנים שבבריות. אם תרצה לשלוח איתם סחורה משלך לידידיך, שלח. הם ביקשוני לבקש ממך שתפרוס חסותך עליהם ותדאג להם ותמכור את סחורתם ושתהיה איתם בזמן הקניות, גם אם תיאלץ לעזוב את עסקיך ליום־יומיים. עליהם לקנות סחורה בשוק אבני החן: חרוזים ודברים דומים. תקוותי שישובו אסירי תודה ושצורכיהם ימולאו כראוי. אם תזדמן לך סחורה, שלח אותה בידיהם. הם אנשים נאמנים. רצוני שתשמור על שמי הטוב ותפעל באופן שאוכל להודות לך עליו.
>
> (פרנקל מ. [עורכת]. [תשס"ח]. **"מעיל תשבץ" — מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים.** ירושלים: תל, עמ' 80)

א. הסבר כיצד היחסים בין היהודים ובין המוסלמים בח'ליפות המוסלמית בימי הביניים **באים לידי ביטוי בקטע**.

בסס את תשובתך על שלוש דוגמאות מן הקטע. (12 נקודות)

ב. הבא שתי דוגמאות להשפעה של התרבות המוסלמית על התרבות היהודית בבגדד בימי הביניים. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

5. העיר בעולם המוסלמי

א. הסבר גורם פוליטי וגורם חברתי־כלכלי לבחירה בבגדד לבירת הח'ליפות המוסלמית. (10 נקודות)

ב. העיר המוסלמית התאפיינה בחלוקה לרבעים. הסבר כיצד חלוקה זו משקפת את הרכב האוכלוסייה ואת המעמדות בעיר. (10 נקודות)

6. הקהילה היהודית בבגדד

א. — הסבר כיצד עיצבו עקרון **ההורשה** (הייחוס) ועקרון **הגדולה בתורה** את המבנה של ההנהגה היהודית בבגדד.

— האם המינוי של הרב סעדיה גאון לראש ישיבת סורא היה על פי עקרון ההורשה? נמק.

(12 נקודות)

ב. הצג את העמדה של הרב סעדיה גאון באחד מן הוויכוחים שהיה מעורב בהם. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

עיר מדגימה — פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור — היהודים בעיר פראג

א. לפניך קטע שמתאר את ההתיישבות של היהודים בעיר פראג במאה ה־11.

יהודים אלה היו במעמד של "עבדי האוצר".

— **על פי מה שלמדת**, הסבר את המושג "עבדי האוצר".

— הסבר כיצד החסרונות של מעמד זה **באים לידי ביטוי בקטע.**

(12 נקודות)

בשנת 1067 שוב באו הרבה יהודים לפראג והביאו איתם מתנות גדולות ונתנו אותן לנסיך וֶרָטִיסְלָב ואף לבישוף ירומיר. הם ביקשו שייתנו להם לשבת בעיר פראג הישנה והקטנה יותר, והבטיחו שברצונם להתנהג ביושר, בנאמנות ובצדק, ולא לפגוע באף אחד. נוסף לכך הם רוצים לעזור לנסיך על ידי מתן מטבעות כסף, כמס כללי, ותשלומים אחרים, פי שניים מאשר הנוצרים. הוסכם שאם לא יקפידו [היהודים] על כל זאת, יגרשו אותם השליטים לא רק מהעיר הזאת, אלא מכל הארץ, ויחרימו את רכושם. הנסיך והבישוף, שמו לב לדבריהם אלה, שנאמרו בנימוס, והרשו להם לקנות ב"אויזד" (שם של שכונה) שנים עשר בתים לא גדולים, ולא יותר. והם עשו כך.

(שביט, ש' [עורך]. [תשמ"ז]. **תולדות ישראל והעמים**. חלק ב. ירושלים: מעלות. עמ' 284)

ב. מה היה היחס של **תושבי פראג** הנוצרים כלפי היהודים שחיו בה? הבא שתי דוגמאות ליחס זה. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

8. המבנה החברתי בעיר הנוצרית

א. הסבר מהו עקרון "אווירה המשחרר של העיר".

כיצד סייע עיקרון זה בניידות החברתית בחברה הנוצרית של ימי הביניים?

(10 נקודות)

ב. תאר את מעמד הנשים בעיר הנוצרית בשניים מן התחומים האלה: חברתי, כלכלי, משפטי.

(10 נקודות)

9. הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

א. הצג שתי תקנות שתיקנו מנהיגי הקהילות היהודיות באירופה הנוצרית, והסבר את החשיבות של אחת מהן.

(14 נקודות)

ב. הצג את אמצעי האכיפה של ההנהגה בקהילות היהודיות באירופה הנוצרית. (6 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

פרק שני — לאומיות וציונות (30 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10-13 (לכל שאלה — 15 נקודות).

שים לב: בפרק זה יש שתי שאלות מקור. גם אם בחרת לענות על שתיהן, חובה עליך לענות על שאלת מקור נוספת בפרק אחר.

10. מקור — התנועות הלאומיות והמעצמות

א. לפניך קטע מתוך תזכיר ששלח הרצל לשר החוץ הבריטי בשנת 1902.

> המניע של ממשלת בריטניה לעסוק (בשאלת היהודים) נובע מן ההגירה לאיסט־אֶנד* של לונדון. אומנם עדיין אין מדובר במשבר של ממש, ויש לקוות שלא יגיע לממדים שיביאו את אנגליה למצב שתצטרך לשבור את העיקרון המהולל של מתן מקלט חופשי. אבל עתה [...] ייראה הדבר בעיני העולם כמתקבל על הדעת אם תיאות [תסכים] ממשלת בריטניה לפתוח טריטוריה מיוחדת בשביל היהודים, שבהיותם נרדפים בכל מקום, הם נוטים לבוא לאנגליה.
>
> [...]
>
> יש לפחות עשרה מיליון יהודים בעולם כולו. לא בכל מקום הם רשאים לשאת בפומבי את צבע דגלה של אנגליה, אך אם במעשה הזה תיעשה למעצמה הפורסת את חסותה על העם היהודי, יישאו כולם את אנגליה בתוך לבם. כהרף עין אנגליה זוכה בעשרה מיליון נתינים, מוצנעים אך נאמנים, שידם בתחומים מקצועיים רבים בעולם כולו... הם ניצבים במסחר הסיטונאי, בתעשייה, בבורסה, ויש בקרבם גם מלומדים, אומנים, כותבים בעיתונים ועוד. כל אלה יתייצבו כהרף עין לשירותה של האומה הנדיבה, המביאה תשועה שזמן כה רב מייחלים לה. אנגליה זוכה לעשרה מיליון סוכנים... ואין זו גוזמה לומר שיהודי יעדיף לרכוש ולהפיץ את מוצריה של מדינה שהיטיבה עם העם היהודי על פני תוצרתה של מדינה שהרעה עם יהודיה.
>
> (אבינרי, ש' [2007]. **הרצל**, ירושלים: מרכז זלמן שזר, עמ' 178-179)

* איסט אנד — שכונת עוני במזרח לונדון שהתיישבו בה מהגרים יהודים רבים.

— **על פי הקטע**, הסבר את הטיעונים שהעלה הרצל כדי לשכנע את בריטניה לתמוך בצ'רטר להתיישבות יהודית.

— **על פי מה שלמדת**, מה הייתה תגובת בריטניה לפנייה של הרצל?

(9 נקודות)

ב. בחר באחת מן הארצות: יוון, פולין, גרמניה, איטליה.

הסבר כיצד עיכבה אחת מן המעצמות את המאבק של התנועה הלאומית בארץ שבחרת או כיצד סייעה במאבק זה.

(6 נקודות)

/המשך בעמוד 9/

11. מקור — עיצוב תודעה לאומית

א. לפניך קטע שעוסק בפעילות של נסים בכר למען תחיית השפה העברית ביישוב היהודי בארץ־ישראל.

> [...] בכר נשלח לירושלים על ידי חברת כי"ח לא כדי להחיות את הדיבור העברי בארץ אלא כדי להפיץ בה את השפה הצרפתית [...] אלא שבכר תָּמרן בתקציבו ועלה בידו למצוא סכום מסוים למורה לעברית. כן נראה להלן שבכר עשה רבות, בתחום בית ספרו וגם במוסדות אחרים לטיפוח הוראת עברית מדוברת.
>
> [...] עם בואו לארץ [בכר] שיתף פעולה עם פינס ועם בן־יהודה בהקמת האגודה "תחיית ישראל", שמטרתה הייתה להפיץ את הדיבור העברי בארץ. בין תקנותיה מצאנו תקנה זו: "כל החברים מחויבים לדבר עברית בחברה, בבית ואפילו בשווקים – וְלא יתבוששו [יתביישו]". בבית ספרו קבע בכר יומיים בשבוע, שבהם חויבו התלמידים לדבר רק עברית אפילו בהפסקות, ואף משגיחים קבע בכר לשם כך. כל תלמיד שעבר על תקנה זו – נענש. [...] ואף בישיבה אחת בירושלים ("תפארת ישראל"), שבכר נתבקש לסייע לה מבחינה כספית, עלה בידו לשכנע את המנהל להוסיף לתוכנית הלימודים את הוראת הלשון העברית וההיסטוריה היהודית. בכר אף סייע ליליין [דוד ילין] לפרסם ספר לימוד חדש להוראת העברית. לבן־יהודה סייע בכר כל ימי שהותו בירושלים להשיג תקציב לעיתוניו ולמילון שלו.
>
> (הרמתי, ש' [תשל"ח]. **שלושה שקדמו לבן־יהודה**. ירושלים: יד יצחק בן־צבי, עמ' 115, 117-118)

— **על פי מה שלמדת**, הסבר מדוע היה צורך להיאבק על הנחלת השפה העברית ביישוב היהודי.

— הבא שתי דוגמאות **מן הקטע** לקשיים במאבק זה.

(9 נקודות)

ב. הצג שתי דרכים נוספות (מלבד שפה) לפיתוח תודעה לאומית, והסבר את החשיבות של פיתוח תודעה לאומית עבור בני הלאום. (6 נקודות)

/המשך בעמוד 10/

12. צמיחת התנועות הלאומיות

א. בחר באחד מן הגורמים האלה:

— תהליך החילון

— אירוע פוליטי

— תהליך התיעוש

והסבר כיצד הוא השפיע על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה־19. (7 נקודות)

ב. הסבר את ההשפעה של תהליך החילון על צמיחת התנועה הציונית, והצג גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית. (8 נקודות)

13. תוכנית בזל והצהרת בלפור

א. הסבר גורם אחד שהוביל לפרסום תוכנית בזל, ושניים מן הגורמים שהובילו לפרסום הצהרת בלפור. (7 נקודות)

ב. בחר באחד מן המסמכים: תוכנית בזל או הצהרת בלפור, והסבר מדוע **לדעתך** הוא היה משמעותי יותר לקידום מטרות התנועה הציונית. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 11/

פרק שלישי — המאבק על הקמת מדינת ישראל (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-16.

14. **מקור** — מלחמת העצמאות

א. עיין בנספח שבו תצלום ותרשים מתקופת מלחמת העצמאות.

— אחד המאפיינים של מלחמת העצמאות היה היעדר הבחנה בין החזית ובין העורף.

על פי מה שלמדת, הצג מאפיין זה.

— הסבר כיצד מאפיין זה **בא לידי ביטוי בתצלום ובתרשים** שבנספח.

(15 נקודות)

ב. מה הייתה תוכנית ד', ומה היו הישגיה? (10 נקודות)

15. השלטון הבריטי בארץ־ישראל (1945-1947)

א. השווה בין שתי הגישות שהיו ביישוב היהודי בנוגע למאבק בבריטים.

בתשובתך התייחס לדומה ולשונה בדרכי המאבק ולמטרה המשותפת של שתי הגישות.

(13 נקודות)

ב. הסבר את השיקולים של בריטניה להעביר את שאלת ארץ־ישראל לאו"ם. (12 נקודות)

16. החלטת האו"ם ותוצאותיה

בכ"ט בנובמבר 1947 הוחלט באו"ם על סיום המנדט הבריטי ועל חלוקת ארץ־ישראל לשתי מדינות: מדינה יהודית ומדינה ערבית.

א. הסבר את השיקולים שהביאו את דוד בן גוריון להכריז על הקמת המדינה ביום ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948).

(13 נקודות)

ב. מדוע לא מומשה החלטת האו"ם בנוגע להקמת מדינה ערבית? בסס את תשובתך על שתי סיבות.

(12 נקודות)

/המשך בעמוד 12/

פרק רביעי — סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 17-21.

17. **מקור** — עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20

א. לפניך קטע שכתב ניצול שואה, ובו הוא מתאר את עלייתם של יהודים מאירופה למדינת ישראל בשנות החמישים.

> סוף סוף הגיעה השעה המוצלחת ובמשכנותיהם של יהודים בשטוטגרט, במינכן ובפרנקפורט ובשאר מקומות בגרמניה יצא הקול: "קמה מדינת ישראל!" ודגלי תכלת לבן מתנוססים ברחובות השאננים של הגרמנים, ושירת "התקווה" הדהדה בחוצות הערים והעיירות הגרמניות. משתאים ונבוכים הביטו גרמנים אחרי ילדי יהודים הצועדים בסך על אדמת גרמניה, ושירת הדרור בפיהם. הקיץ הקץ על הנדודים בארצות נוכריות. הביתה, הביתה.
> ואוניות קלטו לתוכן יהודים נודדים שבשאט נפש השאירו אחריהם קללת פֵּרֵדה לאדמת גרמניה הארורה, היא ובניה המרצחים.
> וים אביבי רוגע נשא על גבו את אוניות הנודדים, כדי להביאם למחוז חפצם הנכסף. והערים חיפה ותל אביב ושאר מקומות נמלאו נודדים מפולין, גרמניה, רומניה, הונגריה ושאר ארצות. איש איש ולשונו, איש איש ומחשבותיו, אך כולם אחוזי רגש גיל אחד: חופשיים מאויבים, חופשיים מגירושים, חופשיים ממחנות מוות. קורא דרור, דרור.
>
> (הורוביץ, ד' [עורכת]. [1998]. **ארץ מולדת**. חלק ב'. רמת אביב: הטלוויזיה החינוכית הישראלית, עמ' 158)

— הסבר את הגורמים לעלייה מאירופה בשנות החמישים, ה**באים לידי ביטוי בקטע**.

— הצג **על פי מה שלמדת**, שני גורמים ייחודיים לעלייה מארצות האסלאם בתקופה זו.

(15 נקודות)

ב. הצג את הקשיים של העולים בשנות החמישים והשישים בתחום הכלכלה ובתחום החברה, והסבר כיצד ניסתה מדינת ישראל להתמודד עם אחד מן הקשיים שהצגת. (10 נקודות)

18. מלחמת ששת הימים

א. ב־5 ביוני 1967 תקפה ישראל את צבאות מצרים, ירדן וסוריה.

הסבר את הגורמים והנסיבות שהובילו להתקפה זו. (12 נקודות)

ב. מה היו תוצאות המלחמה? הסבר את השפעת תוצאות אלה על החברה בישראל ועל המעמד הבין־לאומי של מדינת ישראל. (13 נקודות)

/המשך בעמוד 13/

19. מלחמת יום הכיפורים

א. ב־6 באוקטובר 1973 התקיפו צבאות סוריה ומצרים את מדינת ישראל.

הסבר את הגורמים והנסיבות שהובילו להתקפה זו. (12 נקודות)

ב. מה היו תוצאות המלחמה? הסבר את השפעת תוצאות אלה על החברה בישראל ועל המעמד הבין־לאומי של מדינת ישראל. (13 נקודות)

20. תפיסות בעיצוב החברה בישראל

א. מהי תפיסת "כור ההיתוך"? הסבר את הגורמים שהביאו לאימוץ תפיסה זו במדינת ישראל. (13 נקודות)

ב. מהי תפיסת ה"רב תרבותיות"? הסבר את הגורמים שהביאו לאימוץ תפיסה זו במדינת ישראל. (12 נקודות)

21. עיצוב זיכרון השואה

א. הסבר את היחס של החברה בישראל לשואה כפי שהוא בא לידי ביטוי בשנות החמישים, ב<u>אחת</u> מן הסוגיות האלה:

- הוויכוח בנוגע לשילומים מגרמניה
- פרשת קסטנר
- חקיקה בעניינים הנוגעים לשואה

(12 נקודות)

ב. הסבר מדוע גרם משפט אייכמן לשינוי ביחס של החברה הישראלית לשואה, והצג <u>שניים</u> מן הביטויים לשינוי זה. (13 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח לשאלה 14: תצלום ותרשים מתקופת מלחמת העצמאות

תצלום

שלט אזהרה ביפו-תל אביב

(הרמן, ל' [עורכת]. [1983]. **תולדות עם ישראל בדורות האחרונים**. יחידה 11. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 14)

תרשים

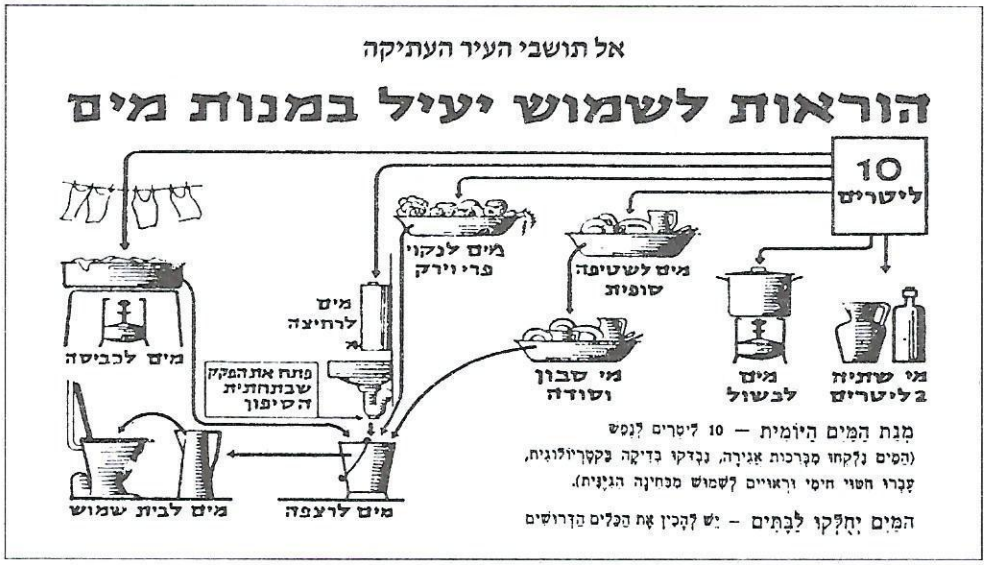

(קולת, ש' [עורכת]. [תשמ"ה]. **הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל**. חלק ב. ירושלים: מעלות, עמ' 288)